

Sylabus přednášek - Úvod do psychologie
Bakalářské studium SMK – 2. semestr

PhDr. Marie Farková

Předmět psychologie, základní psychologické pojmy, základní metody psychologie

Samotný název vědy – **psychologie** – je složen ze dvou slov: psýché (duše) a logos (věda).

Za základní stavební kameny psychologie (*tedy za poznatky, které umožnily vznik nového vědeckého oboru*) se klasicky považují :

- *odpovídající teoretické poznání, které umožnilo formulovat předmět psychologie*
- *základy pro rozvoj metod vědeckého výzkumu – pozorování, experiment, historická analýza*
- *došlo ke změně názoru na vývoj a existenci lidského organismu v podmínkách jeho rozvoje*
- *byly zde poznatky z výzkumů psychofyziologie (= obor, který se zabývá vztahy mezi duševními a neurofyziologickými procesy) smyslových orgánů, reflexů a psychofyziky (psychofyzika se zabývala vztahy mezi psychickými a tělesnými procesy)*

Událostí, která bývá se založením tohoto vědního oboru spojována, bylo založení první psychologické experimentální laboratoře v Lipsku roku 1879 Wilhelmem Wundtem.

Definice psychologie (jedna z mnohých):

Psychologie je věda o zákonitostech prožívání a chování člověka v kontextu adaptace změn sociálního prostředí a činnosti člověka v něm

Psychologie je samostatným vědním oborem stojícím na pomezí obecné vědy – filosofie, exaktních a humanitních věd. Ze všech těchto věd čerpá poznatky a uplatňuje je ve svém zkoumání člověka.

Rozdělení oborů psychologie

Běžně se psychologie rozděluje na základní, speciální a aplikované obory

tabulka č. 1

Obory psychologie		
Základní	Speciální	Aplikované

Základní psychologické pojmy

Psychika – souhrn všech jevů kterými člověk prožívá sám sebe i své okolí, vnějších projevů prožívání a zkušeností.

Psychický jev - obecné označení každého projevu psychiky člověka

Vědomí – mentální stav vyplývající z úrovně mozku – umožňuje člověku vytyčovat cíle, kontrolovat činnost, je spjata s řečí.

Chování - vnější a vnitřní projevy organismu člověka přístupné pozorování a měření (fyziologicky by se dalo vyjádřit jako souhrn funkcí efektorů).

Prožívání - není přímo přístupné druhým lidem, obsahuje emocionální složku, projevuje se prostřednictvím vnějšího chování.

Základní metody psychologie

Jako metody psychologie jsou označovány základní postupy a způsoby zkoumání psychických jevů. Pro každou z metod platí pravidla použití, způsob vyhodnocení (kvantitativní či kvalitativní), mají rozdílnou validitu (*platnost*) a reliabilitu (*spolehlivost*). Lze je dle různých kritérií třídit.

Test - zkouška, měření výkonu v zadaném úkolu. Získaný výsledek (*hrubé skóre*) může být převáděn na vážené skóre, jako je tomu např. v testech inteligence."

Pozorování - Nejstarší psychologická metoda založená na sledování chování jiných jedinců; je vždy výběrové, zaměřené na určité činnosti, případně okolnosti těchto činností; je vždy subjektivní - tedy ovlivněno pozorovatelem, jeho postoji, pozorností aj., proto objektivita je docilována větším počtem nezávislých pozorovatelů, případně posuzovatelů videozáznamu, přesně stanoveným plánem, kritérii, sledem a průběhem pozorování"

Experiment (pokus) - vědecká metoda, ve které jsou kontrolovány všechny proměnné tak, aby se ze změn daly vyvozovat kvantitativně vyjádřitelné závislosti. Musí být opakovatelný a ověřitelný. Manipulujeme při něm nezávisle proměnnou a sledujeme změny závisle proměnné."

Interview (rozhovor) – „V sociálních vědách nejužívanější výzkumná a diagnostická metoda, která spočívá v dotazování".

Dotazník (inventář) – „Metoda získávání údajů pomocí písemných otázek"

Analýza produktů činnosti - metoda posuzování výsledku činnosti posuzované osoby - posuzování obsahu a provedení kresby, bývá sem zařazována i analýza životopisu - výpovědi o sobě. Patří se i delší písemné záznamy, které si osoba vede - deníky, poznámky, posouzení písma atd.

Stručný přehled psychologických názorů ve 20. století

Myšlenkový směr	Osobnost	Základní myšlenky díla
evropský strukturalismus směr se zabývá popisem a zákonitostmi, nikoli vznikem a vývojem vznik - počátkem 20.století americký strukturalismus	W.Wundt	struktura - výstavba, elementy psychického dění - počitky a pocity, vztahy mezi psychickými obsahy mají logické uspořádání, apercepční analýza je volní proces, vymezuje kvalitu a intenzitu psychických jevů, introspekce jako součást měření kvantitativních údajů, analýza vztahů mezi psychickými jevy
	E.B. Titchener	elementy mentálních struktur - počitky, představy, pocity, zákonitosti mezi složkami vědomí, jak vzniká obsah vědomí. Introspekce při analýze prvků. Výzkumy v oblasti percepce, analýza výrazů tváře, výzkumy pozornosti a myšlení
	E. G. Boring	spolu s Titchenerem analýza výrazů tváře, klasifikace čichových vjemů, dějiny experimentální psychologie
	CH. W. Perky	experimentální výzkum imaginace
americký funkcionalismus směr se zabývá funkcí = významem obsahu vědomí pro člověka a adaptací na situace v životě vycházel z pragmatické filozofie vznik - v počátcích 20. století	W. James	tvůrce koncepce funkcionalismu.. Zabýval se významem zvyků v životě lidí, proud vědomí, paměť je funkcí plasticity organické hmoty. Chování je výslednicí působení popudů a zábran. Význam náboženského prožívání pro člověka. Víra je soukromou věcí jedince, má psychologickou povahu, podléhá změně. Percepce situace vede k tělesným změnám
	G. S. Hall	zabýval se pedopsychologií, v dětství spatřuje jako věk s nejbohatším vývojem, biografická metoda a statistická šetření na velkých vzorcích dětí pomocí dotazníků
americký behaviorismus	J. B. Watson	program behaviorismu, chování lidí a zvířat jako program psychologie, formulace zákonů chování jako cíl, podmiňování při výzkumu strachu u dětí
	W. S. Hunter	klasické podmiňování a studium reakcí a výkonu, studium vzorců změn v reakcích organismu

<p>ranná fáze - fundamentalisticky koncipovaný manifest jako kritika introspekce, objektivní metody - měření od roku 1912</p> <p>druhá fáze behaviorismu - od roku 1935 - popisný behaviorismus</p> <p>neobehaviorismus - třetí fáze - po roce 1948 - v důsledku</p>	K. S. Lashley	fyziologický psycholog, zakladatel neuropsychologie, experimentální studium krys v bludišti, mozek funguje jako celek, různé části mozku mohou převzít různé funkce
	D. O. Hebb	studium percepce - naučený proces, obecná teorie chování - řízeno smysly a procesy volní povahy, teorie učení, teorie emocí - organizují a dezorganizují chování
	E. Ch. Tolman	rozpracoval teorii učení a kognitivní teorii motivace, předpoklad existence nitroorganických pohotovostí, stav organismu vyvolává puzení - dosažení objektu vede k odstranění puzení
	G. H. Mead	sociální behaviorismus – kooperace individuí ve skupině, výklad vzniku a fungování jáství
	B. F. Skinner	operantní podmiňování – experimenty na krysách, holubech, lidech, funkce posílení, studium verbálního chování jako typ podmiňování (úloha odpovědi druhé osoby), programové učení – větvené programy
	K. W. Spence	motivační proměnná v učení, teorie incentivní motivace, možnost předpovědi chování
	J. Dollard N. E. Miller	sociální charakter učení, primární a sekundární pudy – sekundární jsou naučené, zpevnění jako podmínka učení, instrumentální a zprostředkující odezvy, vodítka, vznik neuróz na základě konfliktů v raném dětství - pokus o syntézu psychoanalýzy a teorie učení v oblasti neuróz
	R. S. Woodworth	dynamická psychologie – orientace na vztahy mezi motivací a percepcí, úloha zpětné vazby v chování, podíl prostředí na primárním pudu
	C. E. Osgood	sémantický diferenciál – individuální asociace podmiňují význam znaku, teorie mediací - symbolické chování je zástupná reakce, zkušenost je tvořena dříve působícími podněty a reakcemi na ně za přítomnosti zpětné vazby
	K. Lorenz	studie komplexních vzorců chování živočichů, kritická období pro učení či vtištění určitého chování

<p>spolupráce s gestaltisty</p> <p>čtvrtá fáze behaviorismu - subjektivní - po roce 1957 - ovlivněn metodologickým základem kybernetiky</p>	<p>E. Brunswik Enviromentální psychologie a ekologická psychologie</p> <p>K. H. Pribram</p>	<p>pravděpodobnostní model vnímání</p> <p>neuropsychologie a teorie učení, kognitivní teorie motivace, holografický model mozku a paměti jako východisko při modelování stavů vědomí. Později se orientoval na transpersonální psychologii</p>
<p>evropský gestaltismus - lipská škola vznik ve 20. letech 20. století jako opozice proti asocianismu, uplatňuje antielementové hledisko</p> <p>berlínská celostní škola</p>	<p>M. Wertheimer</p> <p>K. Koffka</p> <p>W. Köhler</p> <p>K. Lewin</p> <p>H. Werner</p> <p>F. Krueger</p> <p>F. Heider</p> <p>K. Goldstein</p> <p>L. Festinger</p>	<p>vjem nekoresponduje naprosto věrně s fyzikálním podnětem, ale organizuje se jako celek. Vlastnosti celků určují, jakou úlohu budou hrát části. Výzkumy organizace vnímání, psychologie umění, hudby, sociální psychologie - pojem "My" není prostým součtem já a ty</p> <p>statika a dynamika duševního dění, subjektivní prostředí a subjektivní prostor</p> <p>experimenty o vnímání pohybu, experimentální práce o zrakových iluzích</p> <p>význam situačního kontextu (objekt je stejně důležitý jako situační formy), psychologie dítěte a sociální psychologie. Člověk ve svém životním prostoru - teorie pole. Silové vztahy mezi jedincem a jeho cílem, teorie motivace</p> <p>vývoj postupuje od stavu poměrné celistvosti a nedostatku rozlišení ke stavu narůstající rozrůzněnosti, členitosti a hierarchického sjednocení - genetický primát celku ve vývojové psychologii</p> <p>city jsou kvalitou, která podmiňuje vnímání jednotlivých obsahů</p> <p>gestaltistické principy v interpersonálních vztazích, sympatie na základě podobnosti, princip doplňování ve vztahu ke shodnému cíli</p> <p>nejdůležitějším specificky lidským pudem je sebeaktualizace - vše ostatní je jím ovlivněno. poruchy abstrakce a konkrétního myšlení u afatiků</p> <p>teorie kognitivní disonance a tlak ve směru ke konsonanci tvoří motivaci. Ovlivnilo pohled na chování jedince i skupin.</p>

neogestaltismus - vzniká výrazným ovlivněním behaviorismem	J. Gibson	teorie percepce - ve vnímání nejde o zpracování informace, ale o její snímání. "nabídky" v prostředí
	S. Asch	výzkum skupinového tlaku a konformity
psychoanalýza - počátek 20. století - úloha nevědomí	S. Freud	Id, Ego, Superego, princip slasti, princip destrukce a smrti, obrany Ego, přenos, dynamická teorie osobnosti
individuální psychologie	A. Adler	pud moci, sourozenecké konstelace, princip sebeuplatnění x méněcennost
hlubinná psychologie	C. G. Jung	kolektivní a individuální nevědomí, archetypy, animus a anima v osobnosti
fenomenologická psychologie opozice proti naturalismu, fenomén = významový zážitek je základem pro další dva směry, které se uplatnily zvláště v oblasti psychoterapie daseinsanalýza -spíše evropský směr minulost je chápána jako přítomná v současnosti, nikoli jako cosi odpadlého či vyřizeného existenciální psychologie - spíše americký směr (často se velmi přibližuje humanistické psychologii(- zabývá se situací lidské bytosti v krizi	E. Husserl G. Condrau M. Boss V. E. Frankl R. May J. P. Sartre	spíše filosofický systém lidského vědomí, podstata psychična, emoce či myšlenky nejsou izolovanými zážitky, relace osoba a prostředí je situační analýzou, kauzalitu nahrazuje motivací chápe daseinsanalýzu jako psychiatrický obor rozmanitost výkonu lidského bytí – sebeskrytost popisuje možnosti psychopatologické empirie pochopení smyslu existence - zážitky existence, člověk je bytostí utvářející významy skryté za způsoby vnímání, myšlení a cítění, sen vyjadřuje emocionálně akcentované děje a odhaluje tak existenci analýza existence - smysl bytí, vůle po smyslu je rozhodující faktor existence, existenciální frustrace - ztráta smyslu života člověk se nachází mezi póly svobody a omezení - to ovlivňuje produktivitu osobní volby, sebezaměření, přání + vůle jej dosáhnout x disciplína, řád a akomodace analýza severoamerické společnosti - schizoidita + nový puritanismus(izolace + sex bez lásky) existenciální psychoanalýza existence určuje, čím člověk je, rozhodující je rekonstrukce situace, která je kořenem existence(jak člověk své situaci rozumí, jak ji chápe)

<p>humanistická psychologie – vznik v USA v padesátých letech, reakce na krizi behaviorismu</p>	<p>A. Maslow</p>	<p>hierarchická teorie potřeb, seberealizace – sebeaktualizace vyjadřuje komplex potřeb růstu, nastupuje až tehdy, jestliže jsou saturovány potřeby nižší, jeden ze zakladatelů směru</p>
	<p>C. R. Rogers</p>	<p>jeden ze zakladatelů směru, psychologie orientovaná na klienta, nedirektivní – facilitátor, plně fungující osoba – otevřenost vůči zkušenostem, tendence k sebeaktualizaci a harmonickým sociálním vztahům sebeúzdavné tendence člověka v psychoterapeutickém procesu</p>
<p>transpersonální psychologie – vznik koncem 60. let v USA, zabývá se stavy rozšířeného vědomí</p>	<p>S. Grof</p>	<p>naše vědomí se neutváří jen v mozku uzavřeném v kostěné schránce, je nezávislé na našich fyzických smyslech, průlom do nových rozměrů vědomí, zážitky přesahující empirickou zkušenost, holotropní dýchání</p>
	<p>Ch. T. Tart</p>	<p>analýza doktrín ortodoxní psychologie a konfrontace s esoterními systémy, hledání „mezer“ klasické psychologie</p>
<p>kognitivní psychologie – jak americké, tak evropské proudy, zabývá se poznávacími procesy v rámci obecné, ale také sociální psychologie</p>	<p>J. R. Anderson</p>	<p>představitel kognitivní experimentální vědy a umělé inteligence, koncepce deklarativní asociativní paměti, převod obsahů dlouhodobé paměti prostřednictvím produkčního systému, výzkumy pracovní (operační) paměti, teorie učení se postupům</p>
	<p>D. E. Broadbent</p>	<p>inženýrská, experimentální, průmyslová a organizační psychologie, zabýval se poruchami komunikace na podkladě poruch vnímání, pozornosti a paměti, kapacita komunikačního kanálu a filtry</p>
	<p>J. S. Bruner</p>	<p>vývoj myšlení a jazyka u dětí, význam výchovy pro psychický vývoj, vliv kultury na vývoj psychiky a lidstva</p>
	<p>S. M. Kosslyn</p>	<p>neuropsychologicky orientovaný výzkum kognice, vztah imaginace k percepci – vizuální imaginace je funkčně ekvivalentní vizuální percepci, počítačový model vizuální percepcie</p>
	<p>G. A. Miller</p>	<p>výzkumy rozsahu paměti, teorie „chunks“ – smysluplnost paměťového materiálu a úloha pozornosti, slovník matematické psychologie vývojová koncepce myšlení, teorie charakteru</p>

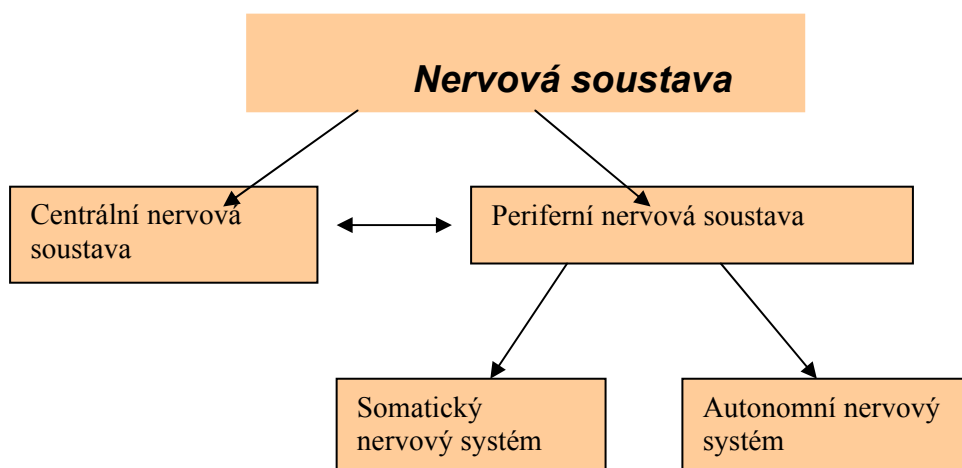
	J. Piaget R. N. Shepard	experimentální výzkum představ, mentální rotace představ a analýza představových operací, representace barev u slepých a barvoslepých
--	--	---

Výstavba a činnost nervové soustavy

Základní stavební jednotkou nervové soustavy je nervová buňka - neuron. Je tvořen tělem buňky (jádro, množství různých dalších částí, které plní další funkce v těle buňky - vyživují, zásobují minerály), krátkými výběžky (dendrity) přivádějící vzruchy z okolí a dlouhý výběžkem – axon (někde lze najít i další název pro tento výběžek – neurit), který vede vzruch k dalším neuronům.

Nervová soustava je tvořena několika dílčími systémy s rozdílnými funkcemi a lze rozlišit několik jejích částí

Systémy nervové soustavy

blíže in:

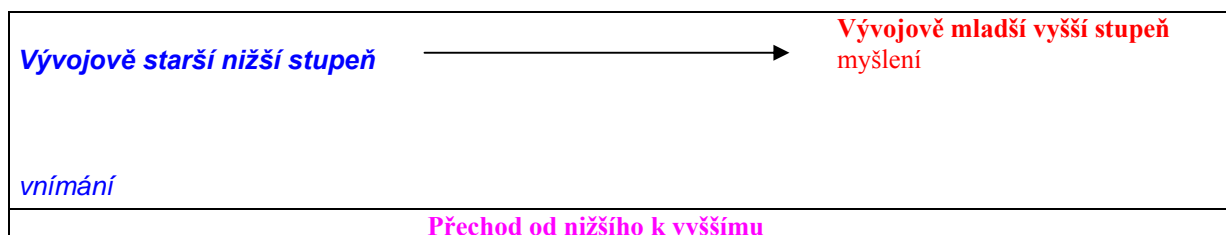
Atkinson, R., *Psychologie*. Praha: Portál, 2003

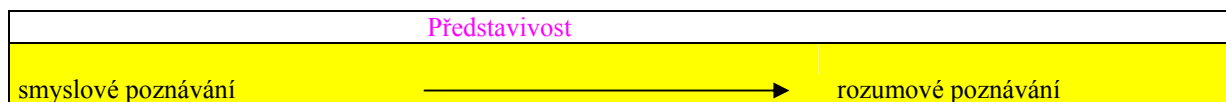
Farková, M., *Úvod do psychologie*. VŠJAK Praha, 2002, dodatek

Nakonečný, M., *Úvod do psychologie*. Praha: Academia, 2003, str. 66 - 76

Racionálně kognitivní psychické procesy

schéma vývoje poznávání

Definice: vnímání je základní poznávací proces, který vzniká bezprostředním působením vnějšího nebo vnitřního podnětu, má charakter přímého smyslového poznávání

Imaginace – představivost

Definice: schopnost vytvářet představy

Představa

Definice: obsah vědomí, proces, sestávající z vybaveného či přepracovaného minulého zážitku a vjemu – podnět nepůsobí bezprostředně na smysly

Fantazie

Definice : obraz, vyvolaný minulými vjemy. Hlavním znakem je novost kombinací, které se předtím při vnímání objektů neobjevovaly.

Zrakové klamy a další jevy ve vnímání in:

Nakonečný, M., Úvod do psychologie, str.197 – 240

Myšlení

Definice : jedná se o nejvyšší poznávací proces, který má povahu zprostředkovaného a zobecněného poznání skutečnosti.

přehled základních myšlenkových operací

Operace	Charakteristika
Analýza	Členění celku na části, odlišení prvků, znaků, vlastností
Syntéza	Myšlenkové sjednocování, spojování do celků
Porovnávání	Uplatňuje se analýza i syntéza, hledání analogických souvislostí, stejnosti, rozdílů
Generalizace	Spojování jevů do tříd, skupin podle shodných, společných a podstatných znaků
Abstrakce	Odhlížení od nepodstatných znaků, vyčlenění podstatných, souvisí s generalizací a jejím výsledkem je nejčastěji pojem

formy myšlení

Forma myšlení	Charakteristika
Pojem	Základní forma myšlení Vyjadřuje obecné a podstatné znaky, je možno jej dále abstrahovat do symbolu – znaku. Podstatné charakteristiky pojmu určují obsah pojmu – definici. Ta je nositelem významu pojmu
Soud	Vyjadřuje vztahy mezi předměty a jevy nebo jejich znaky, vyskytuje se ve formě výroku s tvrzením nebo popřením souvislosti (<i>příklad – pes je zvíře, fikus není nábytek</i>)
Úsudek	Vyjadřuje vztah mezi dvěma soudy, vyvozuje závěry z jiných soudů. Rozlišuje se: Induktivní úsudek = vyvozování obecného tvrzení z případů Deduktivní úsudek = aplikace obecného poznatku na konkrétní případ

Procesy paměti

Definice:

Schopnost organismu uchovat strukturované informace v čase – Hartl – Psychologický slovník

Jedna z posledních definic paměti (Straub, J., 1997):

Paměť je struktura, sestávající z více funkčně oddělených dílčích systémů se specifickými jednotkami a funkcemi.

Další definice in: Hartl, P., Nakonečný, M., Atkinson, R.

Emoční, motivační a volní procesy

Emoce

Emoční procesy jsou funkcí složitého systému nervových center a mozkové kůry. Systém ovlivňuje na jedné straně kognitivní funkce, na druhé straně změny v činnosti vnitřních orgánů a rovněž tak vnější projevy jednání a emoční výraz.

Definice

Emoce jsou psychické procesy, které hodnotí různé skutečnosti, situace a události, průběh a výsledky činnosti jedince.

Vlastnosti emocí jsou ve velké míře ovlivněny typem temperamentu každého jedince.
Z průběhu emocí lze zvláště u malých dětí usuzovat na temperamentové vlastnosti.
I v oblasti emocí může docházet k patologickým jevům.

Motivace

Souhrnným termínem motivace rozumíme v psychologii hybné momenty v činnostech, prožívání, chování a osobnosti (osobnost viz oddíl 5.) (Tedy vše to, co člověka pobízí, někam směřuje, ale také to, co mu brání něco vykonat, nějak se chovat.

Vysvětlení mechanismů motivace v tradičním starším pojetí zkráceně uvádělo, že vše v lidském životě je způsobeno biologicky danými a neovlivnitelnými instinkty. Toto pojetí se opíralo o základní termíny

Instinkt - užívá se u specifických forem chování zvířat (instinkt řídí tah ptáků) nebo u těch momentů chování člověka, které máme společné se zvířaty

Pud - označení organicky + biologicky daných motivů – hlad, žízeň, sex

Novější pojetí motivace - od 50. let 20. století - se při vysvětlení opírá o následující základní termíny:

Podnícení – aktivace - v situaci, kdy na člověka působí podnět(pobídka) a organismus je k činnosti připraven

Homeostáza a udržení homeostázy - vyrovnaní a udržení určité relativní rovnováhy (teplota, množství vody a živin v těle) – optimální hladina je sledována mozkovým centrem a centrum vyvolává činnost k obnovení rovnováhy

Potřeba - ve starších koncepcích stav organismu vyjadřující chybění něčeho. V novějším pojetí je to širší označení pro nejrůznější motivy (od biologických po kognitivní)

Nasycení – saturace - stav relativního uspokojení potřeby, který vede na určitou dobu k oslabení + redukci puzení a ke snížení napětí v důsledku toho. Motivované chování vede k redukci nebo zmírnění pudového napětí.

Směrování k aktivaci - enegetizující aspekt, směrování k určité relativně stálější hladině

Aktivace, která je provázána libostí a vzrušením („adrenalinové sporty“)

V psychologických koncepcích lze rozlišovat v teoretické oblasti odlišné přístupy. Jako příklad odlišnosti lze uvést homeostatické koncepcce (Canon), pobídkové teorie (Atkinson), poznávací teorie (Woodworth) a humanistické teorie (Allport, Maslow).

Motivy bývají rovněž rozlišovány na několik skupin – biogenní(fyziologické), sociogenní (psychologické). V rámci skupin jsou pak motivy i různě tříděny.

K základním charakteristikám motivů patří:

- stejné chování různých lidí obsahuje různé motivy
- týž člověk může být k jednání puzen několika různými motivy
- jeden motiv pobízející může být provázen jiným, protichůdným motivem(konflikt)
- jen část motivů je plně uvědomovaných(jiné naopak mohou zůstat neuvědomované)

Vůle (bulie)

Tento psychický jev nelze pokládat striktně pouze za proces, či pouze za vlastnost. Z hlediska průběhu jevu lze tak současně hovořit o volním úsilí s charakteristikami procesu, ale také zároveň o charakteristikách volního úsilí každé osobnosti – tedy o části vlastností, kterými se jednotliví lidé navzájem odlišují.

Definice:

Vůle je soubor psychických procesů a vlastností, které řídí chování a dosahování cílů

Psychické stavy – pozornost (prosexie)

Definice:

pozornost je stav zvýšené pohotovosti a zaměřenosti vědomí na určitý výběr jevů.

Vnější projevy stavů pozornosti jsou přístupny exploraci a observaci (útlum ostatních aktivit jedince, soustředěný výraz a postoj, zpomalené kratší dýchání a další vegetativní projevy). Obsah pozornosti je přístupný pouze introspekci, projektivními metodami zjišťování či pomocí rozhovoru.

Výsledky kognitivní aktivity jedince mohou výrazným způsobem ovlivnit poruchy a patologické jevy pozornosti. Některé z nich jsou spojeny s patologií ve vývoji osobnosti a mohou tak trvaleji ovlivňovat kognici.

Blíže in:

Nakonečný, M., Základy psychologie, Praha, Academia 1998

Nakonečný, M., Úvod do psychologie, Praha, Academia 2003

Švingalová, D., Základy psychologie – II.díl, TU Liberec 1998

Osobnost a „jáství“

Definice:

Osobnost je celková organizace duševního života, zahrnuje v sobě všechny jednotlivé duševní funkce. Je to integrovaný systém vnitřních rysů a zvláštností člověka, přes které se lomí všechny vnější vlivy

Blíže in : Boroš, J., Úvod do psychologie. Iris, Bratislava 2002, str.277 – 280

Jáství znamená organizaci složek „já“. Znamená sjednocující jádro osobnosti, které má integrativní funkci a udává směr celé psychice. Poškození této funkce má za následek rozvolnění všech psychických funkcí, poruchy celistvosti psychického dění – závažné psychické poruchy a onemocnění.

Jednotlivé subsystémy v osobnosti lze třídit a uspořádávat. Tradičním uspořádáním subsystémů bývá rozlišení na subsystém motivací (viz předchozí kapitola), schopností a subsystémů temperamentových, charakterových vlastností a rysů osobnosti. V žádném případě však nelze říci, že takovéto uspořádání je vyčerpávající, má svůj význam pouze z hlediska didaktického. Všechny subsystémy spolu úzce souvisí a navzájem se výrazně ovlivňují.

Schopnosti

Definice:

Schopnosti jsou individuální vlastnosti, které jsou podmínkou pro úspěšné vykonávání jedné či více činností.

Obecná schopnost mentální činnosti se nazývá **inteligence**. Tato schopnost bývá definována jako:

Definice:

Soubor kognitivních schopností, které umožňují učení a řešení problémů

Dle toho, který z typů obecných schopností chceme změřit, se pak užívají jednodimenzionální či multispektrální testové metody (Raven – Wechsler).

Temperamentové vlastnosti

Definice:

Temperament je soubor dynamických charakteristik osobnosti, která určuje rychlost, sílu a stabilitu v prožívání, jednání a vegetativních reakcích.

Charakterové vlastnosti

Definice:

Charakter je subsystém osobnosti, který kontroluje a reguluje lidské chování podle společenských a zvláště pak morálních norem a požadavků.

Rysy osobnosti

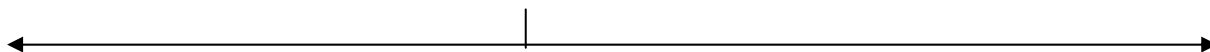
Definice:

Rysy osobnosti jsou vlastnosti, které se projevují způsobem aktivit osobnosti

V průběhu života jsou relativně stálými znaky a nelze spolehlivě určit, které z nich jsou hlavní. Jsou určovány nejen predispozičně, ale také výchovou a společenským prostředím. V psychologických koncepcích jsou pojetí rysů osobnosti spojována s typologiemi – **typ osobnosti je pokládán za soustavu vlastností, které se vyskytují společně.** Autorsky se tradičně spojují se jmény C.G.Junga, H. J. Eisencka, R.B. Cattela. Jsou jistými bipolaritami – vyšší míra jedné bipolarity znamená menší míru opačné. Klinická a poradenská praxe ukazují, že krajní míra v bipolaritě je pro nositele (a za určitých okolností pro jeho okolí) méně výhodná.

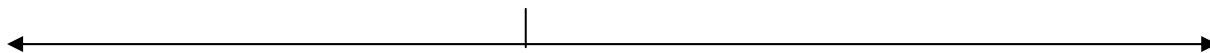
Extroverze

Introverze

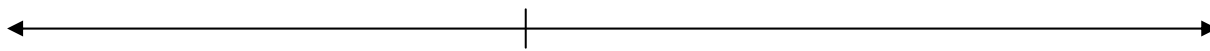
Dominance

Submise

Stabilita

Labilita

Střední čára značí ideálně vyváženou míru obou polarit rysu – ta je ovšem málo obvyklým výskytem.

V posledních desetiletích se ustálilo pojetí pěti základních faktorů osobnosti – užívá se označení „**Big five**“ – **velká pětka**. Jsou jimi:

Extraverze

Přívětivost

Svědomitost

Emoční stabilita

Intelekt, kultura a otevřenost ke zkušenosti

Seznam povinné literatury k samostudiu:

Boroš, J., Úvod do psychologie. Iris, Bratislava 2002

Čačka, O., Nástin psychologie I. Paido, Brno 2001

Čáp, J., Mareš, P., Psychologie pro učitele. Portál, Praha 2001

Drapela, V., J., Přehled teorií osobnosti. Portál, Praha 1997

Farková, M., Úvod do psychologie, VŠJAK Praha 2002

Seznam literatury doporučené k samostudiu:

Atkinson, R., L., Psychologie. Portál, Praha 2002

Čáp, J., Psychologie výchovy a vyučování. UK Praha 1993

Dobiáš, J., a kolektiv, Speciální psychiatrie. SPN, Praha 1980

Hartl, P., Hartolová, H., Psychologický slovník. Academia, Praha, 2000

Nakonečný, M., Encyklopedie obecné psychologie. Academia, Praha 1998

Nakonečný, M., Úvod do psychologie. Academia, Praha 2002

Smolík, P., Duševní a behaviorální poruchy. Maxdorf, Praha 1996

Zvolský, P., a kolektiv, Obecná psychiatrie. Karolinum, UK Praha 2001

